Universitat Rovira i Virgili

Investidura com a doctora honoris causa de la senyora Lourdes Beneria Farré

Sessió acadèmica extraordinària,
25 de novembre de 2022

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
UNI SAPIENTIAE LIBERI LIBERTATI SAPIENTES

Investidura com a doctora honoris causa, de la senyora Lourdes Beneria Farré

Sessió acadèmica extraordinària,
25 de novembre de 2022

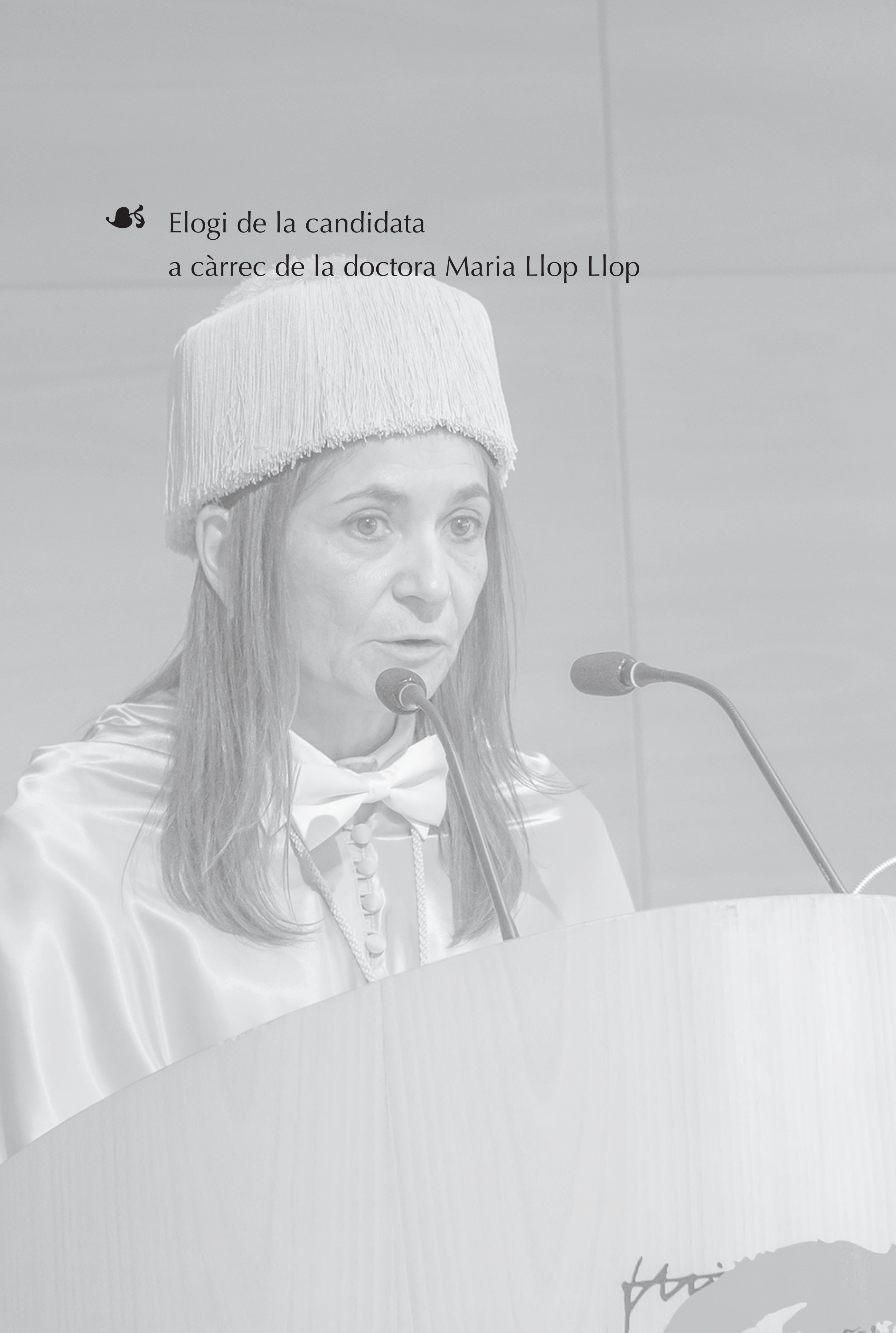
Universitat Rovira i Virgili
Tarragona

Fotografia: Margarida Alberich Llop
Imprès per Indústries Gràfiques Gabriel Gibert, SA

Dipòsit Legal: T 1039-2022

Índex

Elogi de la candidata
a càrrec de la doctora Maria Llop Llop

Rector Magnífic, distingida Dra. Lourdes Beneria, Secretària General, President del Consell Social, autoritats, doctores i doctors, personal d'administració i serveis, estudiants, membres de la comunitat acadèmica, senyores i senyors,

En primer lloc, vull felicitar l'encertada iniciativa del Consell de Govern de la Universitat Rovira i Virgili, quan va decidir atorgar a la Dra. Lourdes Beneria la més alta distinció de la Universitat. També agraeixo al rector Pallarès que m'hagi encarregat el rol de padrina de la candidata. Igualment, voldria fer un agraïment molt especial a les meves companyes i companys de departament per haver-me fet confiança i permetre'm fer la *laudiato* en aquest acte. Haig de dir que per a mi és un grandíssim honor i també una gran responsabilitat fer el discurs d'elogi de la Dra. Lourdes Beneria.

La missió que tinc encomanada és presentar els mèrits de la candidata per a justificar la seva distinció com a doctora honoris causa per la Universitat Rovira i Virgili. I confesso que fer aquest resum (en només 15 minuts) és una tasca impossible, degut a l'abast de la trajectòria intel·lectual i de l'obra científica de la professora Beneria, que han motivat que la nostra Universitat li concedeixi el doctorat *honoris causa*. És per aquesta raó que intentaré fer un resum breu, però el màxim complert possible, i alhora intentaré transmetre amb suficient claredat la gran dimensió professional i humana de la professora Beneria. Ara bé, demano per endavant excuses a la professora Beneria i a totes i tots vostès per les possibles omissions rellevants en què pugui incórrer en aquesta presentació.

Però anem a pams. La Dra. Lourdes Beneria i Farré va nàixer al poble de Boí, que dona nom a la coneguda Vall del Pirineu lleidatà, l'any 1937 en plena gerra civil espanyola. Va formar part de la primera promoció de la Llicenciatura en Economia a Catalunya (1959). Va formar part del grup pioner d'acadèmics que van marxar a completar els seus estudis a l'estranger. Als anys 60 Espanya estava en plena repressió de la dictadura i la combinació dona i acadèmica ja era inusual, però a més tenir la motivació i determinació de traspassar els límits fronterers espanyols, no només els geogràfics,

sinó també els polítics i intel·lectuals ja ens diu molt de la valentia de la professora Beneria. Així, en la seva etapa formativa va passar per la London School of Economics (Londres) i pel Collège de France (Paris). L'any 1963 va aconseguir una beca Fulbright per anar als Estats Units, a la New York University. Més tard es va traslladar a la prestigiosa Universitat de Columbia on es va doctorar l'any 1975.

Essent ja doctora, inicia la seva carrera acadèmica a la Rutgers University (del 1975 al 1987) i l'any 1987 s'incorpora a la Cornell University (Estat de Nova York), que és la universitat on desenvolupa la major part de la seva trajectòria acadèmica. Fou la primera dona en aconseguir una càtedra al departament de City and Regional Planning d'aquesta universitat. Actualment manté la vinculació amb la Universitat de Cornell com a catedràtica emèrita. A Barcelona, també ha col·laborat amb l'Institut Interuniversitari d'Estudis de Dones i Gènere (IIEDG), una iniciativa que aglutina els grups de recerca sobre dones i gènere del nostre país i en la què també participa la Universitat Rovira i Virgili.

Va ser una de les promotores i fundadores de la International Association of Feminist Economics (IAFE), associació que va presidir entre 2003 i 2004. També va ser membre de la Union for Radical Political Economics (URPE). D'altra banda, ha estat editora associada de diverses revistes, entre les quals figuren *Feminist Economics* i *European Journal of Development Research*.

A banda de la seva magnifica activitat acadèmica, la Dra. Lourdes Beneria destaca per la seva implicació directa en el progrés social i els drets laborals, col·laborant amb múltiples organismes internacionals. Així, ha dirigit un programa pioner sobre Dones i Desenvolupament al Tercer Món a l'Organització Internacional del Treball (OIT). També ha col·laborat amb el Fons de Desenvolupament de les Nacions Unides per a la Dona, el Programa de les Nacions Unides per al Desenvolupament, el Consell Econòmic i Social de les Nacions Unides i el Banc Mundial.

Una part important de la seva recerca prové de la constatació que l'anàlisi econòmica no recull bé allò que s'observa a la realitat del mercat de treball. La seva experiència treballant a Ginebra a l'Organització Internacional del Treball com a directora del Programa de Dones Rurals i Desenvolupament li va permetre viatjar a diferents països africans i d'Amèrica Llatina, on va constatar que una gran part del treball de les dones no quedava reflexat a les estadístiques laborals, sobretot el treball domèstic. Aquesta experiència

la va portar a qüestionar les estadístiques laborals d'aquell moment, que només consideraven el treball remunerat, és a dir, el treball "recollit" al mercat, i deixava fora el treball no remunerat, amb una participació majoritàriament femenina, en el que es denomina "l'economia informal" a més del treball domèstic. Aquesta línia de recerca va ser plasmada en un dels seus treballs més citats i més reconeguts: "Accounting for women's work" (dins del llibre *Women and Development. The Sexual Division of Labor*), que és un referent dins els estudis de la dona i el desenvolupament econòmic, i del que en va ser editora.

La seva recerca va ser decisiva en la introducció de canvis en el Sistema de Comptabilitat Nacional, a partir de la incorporació d'estimacions de l'economia de subsistència en els càlculs del PIB dels països. Tanmateix, la comptabilització de l'aportació del treball domèstic és un tema avui en dia encara no ben resolt; com tampoc es comptabilitza adequadament el valor de l'aportació del treball reproductiu femení en el benestar social, un aspecte que continua invisibilitzat. Aquestes dues són qüestions que la Dra. Beneria continua reivindicant.

També fruit de la seva experiència en l'OIT, apareix un dels seus articles més reconeguts *"Reproduction, production and the sexual division of labor"*. Aquest article es considera pioner en la incorporació de la perspectiva feminista com una crítica de l'anàlisi econòmica ortodoxa. En aquest article assenyala la importància hegemònica de les activitats reproductives sobre les productives en la determinació del rol de les dones rurals en els països en desenvolupament, i identifica el fet que aquest rol és també conseqüència de les estructures socioeconòmiques existents (per exemple, el règim de tinença de la terra).

Un altre aspecte rellevant de la seva trajectòria són els treballs empírics, en els que s'analitzen qüestions com l'economia informal i les dones, especialment a Amèrica Llatina, així com el paper de les dones en el desenvolupament econòmic. Entre aquests estudis empírics en destaca un dels anys 80 en el que ja llavors analitza com afecta la incipient subcontractació d'empreses transnacionals a Mèxic. Explica tot el procés mitjançant el qual aquests subcontractes acaben convertint-se en treball a domicili fet per dones (maquila domèstica) i com això afecta les dinàmiques familiars i les relacions de poder dins de la família, que després s'acaben traslladant a l'esfera social.

En els seus anys a Cornell va analitzar també aspectes macroeconòmics, particularment el fet que les polítiques neoliberals (especialment les

polítiques de l'anomenat Consens de Washington aplicades pel Banc Mundial i el FMI als anys 80 i 90), afectaven de forma diferent a homes i dones. Fent una anàlisi des d'una perspectiva de gènere, s'evidencia que els costos d'aquestes polítiques requeien majoritàriament sobre les dones, en augmentar les desigualtats de gènere dins l'àmbit familiar. Un fet que posa en qüestió la suposada "neutralitat" dels models econòmics utilitzats en l'elaboració d'aquestes polítiques neoliberals.

Darrerament ha estudiat l'impacte de la feminització de les migracions internacionals i el que denomina "cadenes de cures globals", mitjançant els processos migratoris de dones del Sud al Nord per a dur a terme tasques de cures (de nens, de gent gran i de malalts) amb el cost personal i social de delegar les cures de l'entorn familiar més proper. Remarca com el treball de les cures que realitzen les dones immigrants, per exemple a Espanya, ha servit per afrontar el treball de les cures a les esferes de la llar, on dones immigrants han substituït les dones autòctones en aquestes tasques, permetent que les darreres puguin dedicar més temps a l'esfera de la producció.

Com a economista, s'ha mostrat molt crítica amb el pensament econòmic dominant a les Universitats i a les facultats d'economia, basat en l'ortodòxia neoclàssica. Un dels seus articles més populars —Globalization, Gender and the Davos Man— critica la visió androcèntrica basada en l'*homo economicus* del que parteix l'economia neoclàssica, com un ésser egoista que busca maximitzar el seu benefici i benestar. Els canvis econòmics generen canvis en els valors i les conductes i, d'aquesta forma, la globalització ha comportat una versió moderna i global de l'*homo economicus*, que anomena l'*home de Davos*, caracteritzat per l'individualisme, la competitivitat i la tolerància a la desigualtat. Assenyala que la vinculació amb el mercat ha estat històricament diferent per als homes i per a les dones, amb conseqüències diferents pel que fa a les seves opcions i conducta. Bona part del treball de les dones és treball no remunerat en el qual les normes i el comportament associat al mercat no hi predominen perquè, per exemple, pot respondre a altres motivacions que no són el benefici privat. En aquest àmbit, la doctora Beneria recupera la idea del filòsof Karl Polanyi, en la reivindicació d'una economia al servei de la societat i no a l'inrevés, és a dir, negant que la societat hagi d'estar al servei de l'economia. Això suposa prioritzar aspectes com la distribució de la renda, el medi ambient, el benestar social i la felicitat individual. Aquest canvi d'enfocament obliga, inevitablement, a una transformació del coneixement i dels models teò-

rics i pràctics que utilitzem els economistes. Però no només és necessària una transformació dels models, sinó que la professora Beneria planteja com "tasca urgent" traduir aquestes prioritats generals en polítiques pràctiques, és a dir, en accions concretes per a generar aquest canvi.

L'any 2010 va ser nombrada Catedràtica Emèrita de Cornell i amb la seva jubilació va tornar a Catalunya, des d'on ha mantingut la seva activitat com a economista i divulgadora. En el seu darrer llibre *Gender, development and globalization. Economics as if all people mattered* (2015), que és una actualització del seu llibre del 2003, posa al dia alguns dels seus arguments. Es reafirma en la perspectiva del "social provisioning" o aprovisionament social, que considera l'economia com el conjunt d'activitats, mercantils i no mercantils, orientades a la provisió del que les persones necessiten, tenint en compte també la interdependència entre aquest aprovisionament i el medi ambient. Això comporta importants implicacions, com per exemple valorar el treball domèstic i de cures no remunerat, o bé considerar el benestar com una mesura de l'èxit econòmic. La Doctora Beneria denuncia que el desenvolupament capitalista és un procés desigual en el què no totes les persones hi participen i en el què els impactes poden ser diferents en funció de la classe social, la raça i el gènere. Per tant, l'agent econòmic principal està sexuat i les desigualtats de gènere modelen les experiències, les decisions i els resultats econòmics de les dones i dels homes.

Un altre aspecte que traspua en les seves recents aportacions és la preocupació per l'augment de les desigualtats socials (no solament de gènere) i la crisi climàtica, amb el rerefons d'una forta crítica al capitalisme actual, a partir de la qual es planteja la creixent necessitat de dissenyar un nou model econòmic sostenible.

En resum, la professora Lourdes Beneria ha fet grans aportacions a la disciplina econòmica. En primer lloc, ha estat pionera en la incorporació de la perspectiva de gènere a l'anàlisi econòmica i ha contribuït a posar els fonaments de l'Economia Feminista com a corrent de pensament econòmic. En segon lloc, les seves aportacions acadèmiques han tingut repercussions pràctiques: els seus estudis sobre el treball no remunerat de les dones i l'economia informal, han portat a canvis (si bé insuficients) en el Sistema de Comptabilitat Nacional. I els seus estudis empírics sobre les repercussions desiguals de les polítiques d'ajust estructural sobre homes i dones, han posat de manifest la necessitat d'incorporar la perspectiva de gènere en les polítiques de desenvolupament. En tercer lloc, també ha participat i

contribuït en algunes de les crítiques més lúcides a l'economia neoclàssica, particularment a la seva visió androcèntrica i a la racionalitat econòmica de l'*homo economicus*, a la seva omissió de les relacions de poder, a la dependència de la tradició (en l'àmbit familiar i social), a l'anàlisi de les dinàmiques de les llars com a unitats separades del context social, i a la visió harmònica i estàtica de la divisió del treball intrafamiliar. Finalment, la Dra. Beneria ha reivindicat una manera de repensar l'Economia, que té en compte les diferències (de gènere, de raça, de classe), que posa la vida i el benestar de les persones al centre i, en definitiva, tal com diu el subtítol del seu darrer llibre *Economics as if all the people mattered* (o sigui, "Economia com si totes les persones importessin").

La seva trajectòria acadèmica i personal ha estat premiada amb reconeixements internacionals i nacionals: Premi Alice Cook de la Cornell University (2000), Medalla Narcís Monturiol al mèrit científic i tecnològic del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya (2002), Medalla President Macià per la seva trajectòria laboral (2016), Premi Isabel de Villena de la Comunitat Valenciana (2017), Creu de Sant Jordi de la Generalitat de Catalunya per la seva contribució a la recerca econòmica (2018) i, recentment, Doctora Honoris causa per la Universitat de Lleida (2021).

Call també contextualitzar la recerca de la Dra. Beneria, i posar en valor el fet que s'endinsés en un terreny poc o gens conegut, que no despertava cap mena d'interès entre l'acadèmia fa unes dècades. Cal remarcar també que va fugir de la visió androcèntrica de l'*homo economicus* per analitzar els problemes econòmics i socials i que, d'aquesta forma, ens ha ajudat a conèixer millor la realitat econòmica i social dels nostres temps. Des de l'inici de la seva trajectòria, la Dra. Beneria ha posat en el centre de la recerca econòmica qüestions com la desigualtat de gènere, la desigualtat de renda, l'ètica, el benestar col·lectiu, el canvi social, el medi ambient i la sostenibilitat. Unes temàtiques que, malgrat ser de rabiosa actualitat, han quedat fora de les preocupacions de l'ortodòxia econòmica imperant dels darrers temps.

Professora Beneria, infinites gràcies per la seva dedicació, determinació, saviesa i compromís. La seva trajectòria acadèmica i personal és un referent per a les generacions actuals d'economistes i, sobretot, ho és per a les generacions futures, a les que se'ls albiren grans reptes que hauran (i que haurem) d'afrontar. El seu valuosíssim mestratge és una clara mostra del camí a seguir en defensa de la vertadera igualtat no només entre homes i

dones, sinó també entre tots els homes i totes les dones i, en definitiva, entre tota la humanitat.

Rector Magnífic, en la mesura que m'ha estat possible he exposat l'obra i les contribucions de la doctora Lourdes Beneria i Farré. Crec, doncs, haver dit suficient perquè, amb la vostra autoritat, li sigui atorgat el reconeixement dels seus mèrits. Per tant, Rector Magnífic, us demano que us digneu nomenar doctora honoris causa la senyora Lourdes Beneria i incorporar-la a la nostra universitat.

Moltes gràcies.

Discurs d'investidura
pronunciat per la senyora Lourdes Beneria Farré

Magnífic Rector de la Universitat Rovira i Virgili;- Il·lustres autoritats acadèmiques;

Benvolgudes i benvolguts col·legues i companyes —de la Universitat Rovira i Virgili i d'altres universitats;

Doctora Maria Llop; familiars, amigues i amics, senyores i senyors,

Em sento molt honrada per aquesta investidura com a doctora honoris causa que avui se'm concedeix. Les meves primeres paraules són per expressar l'agraïment més sincer al Magnífic Rector, el doctor Josep Pallarès, al Consell de Govern, al Claustre i als diferents estaments de la Universitat Rovira i Virgili per atorgar-me aquest gran honor.

També m'agradaria expressar el meu sentit reconeixement envers el professorat del Departament d'Economia, especialment a Juan Antonio Duro, cap del Departament, i Josep Maria Arauzo, director de l'ECO-SOS, perquè van promoure la meva candidatura. També a l'actual directora del Departament, la doctora Maria Llop, i a altres membres. En especial, m'agradaria expressar el meu agraïment al professorat del Departament a Reus amb qui he tingut més contacte i he compartit idees, com la Dra. Victòria Soldevila i el Dr. Ferran Mañé.

Dec ser la persona més gran de les que han rebut aquest reconeixement, i la veritat és que l'edat em pesa, com podeu comprovar. Quan vaig començar a pensar en el meu discurs d'avui, vaig mirar el que havia fet per a l'honoris causa de la Universitat de Lleida, perquè havia agradat. Tenia una introducció molt personal per als lleidatans perquè soc filla del Pirineu, concretament de la Vall de Boí, que aquí no puc fer perquè Reus o Tarragona no són un lloc tan familiar per a mi. En realitat, no havia estat mai a Reus fins que hi vaig anar convidada al juny del 2021 a fer-hi una xerrada. Va ser una experiència molt agradable i potser l'origen que avui sigui aquí. També ha estat el punt de partida d'una sèrie de xerrades en diferents llocs sobre l'essència i les conseqüències del concepte d'*home econòmic* sobre

el qual vaig parlar aquell dia. És una altra raó per donar les gràcies a la Rovira i Virgili.

Però em faltava decidir el tema del qual parlaria avui. Quan vaig descobrir que havíeu atorgat l'honoris causa a Amartya Sen, em vaig sentir molt honrada d'acompanyar-lo. Un Nobel d'economia del 1998 i un economista que admiro molt i he conegut personalment. L'admiro, primer perquè va tenir la valentia de criticar l'ortodòxia econòmica quan triomfava a la dècada del 1970, però també l'admiro per altres raons. Una de les quals és que és l'únic economista home que, des de molt aviat, es va prendre seriosament l'economia feminista, i a més a més hi ha contribuït d'una manera important tant empíricament com teòricament. Per exemple, amb l'article "Missing women" ("Les dones que no hi són"), sobre el problema de l'avortament de fetus femenins a l'Àsia, publicat el 1990, en què va estimar que 100 milions de dones no existien perquè no se'ls havia deixat néixer, és a dir, es van fer avortaments selectivament.

Però aquest interès de Sen per les qüestions de gènere no era pas el primer cop que ell el manifestava. Ja les havia tractat quan va treballar sobre el tema del desenvolupament i la fam a l'Àsia en els anys setanta. Tal com havia assenyalat, el desenvolupament no es pot analitzar sense tenir en compte les diferències de gènere i les seves manifestacions pel que fa a "funcionaments", "capacitats" i "benestar" dels grups de població afectats. Aquestes diferències les ha establert amb un detall que ha servit d'inspiració a molts estudis que s'han fet des d'aleshores.

Teòricament, Sen ha fet moltes contribucions rellevants per al feminisme, començant per la seva important crítica de la racionalitat neoclàssica en la família. Feta en el seu conegut article "Rational fools: a critique of the behavioral foundations of economic theory" ("Idiotes racionals: una crítica de les fundacions de la teoria econòmica"), publicat el 1977, hi va criticar els models neoclàssics quan eren molt populars. La seva crítica tenia a veure amb el concepte de família i el repartiment de rols entre els membres. Segons els models neoclàssics, la família funcionava com una unitat a l'entorn de l'interès familiar (*self-interest*) en la qual predominen les decisions del pare de família, que actua com un "dictador benvolent". Tal com Gary Becker explica en el seu llibre *Un tractat sobre la família*, aquest dictador benvolent arriba sense gaires problemes a les decisions sobre consum familiar, nombre de fills, participació al mercat laboral o altres decisions familiars, malgrat que tingui algun *rotten kid* (un fill o una filla rebel). Però

quest procés requereix una "família harmoniosa" i "racional", una idea poc realista que l'economia feminista ha criticat àmpliament.

És per això que Sen va qualificar els models neoclàssics com un producte de *rational fools* o "idiotes racionals", i va construir el concepte d'"harmonia" a l'entorn de la llar. Amb el temps, les crítiques naturalment es van multiplicar, especialment per part del feminisme. Aquests models no representaven bé la dinàmica de la família patriarcal, que pot estar plena de tensions, grans o petites. Molts treballs empírics van demostrar que tampoc representen la manera com moltes famílies funcionen arreu del món.

En la dècada del 1970 també vam veure l'esforç fet per algunes dones economistes per conceptualitzar el tema de la família. Per exemple, la historiadora econòmica Jane Humphries, en un article publicat el 1977, basat en l'experiència de les famílies de classe treballadora anglesa del segle XIX, argumentava que aquestes famílies presentaven un front comú d'homes i dones que lluitaven contra el capitalisme a fi de poder sobreviure i tirar endavant. Suggeria que, almenys dins de la classe treballadora anglesa i durant aquest període històric, els llaços familiars eren forts i en sostenien els membres en aquell món d'industrialització turbulenta. Era una tesi més marxista que feminista que no assumia necessàriament una família harmoniosa, però la seva visió emfatitzava una solidaritat de classe i no mencionava la desigualtat de gènere. Per això aviat van sorgir les crítiques feministes.

En tot cas, no era fàcil generalitzar sobre la família segons el treball de Humphries, perquè el seu treball empíric es referia només a les famílies de classe obrera anglesa. Però altres estudis, com els que es van fer sobre els efectes de les polítiques d'ajust estructural a Amèrica Llatina anys més tard, al voltant del 1980 i 1990, al començament van portar a conclusions semblants sobre l'esforç de les famílies pobres per sobreviure. L'ajuda mútua es veia com una qüestió de supervivència. Com en el cas de les famílies angleses de Humphries, exemplificaven l'ajuda entre els membres de la família i la resistència solidària. Però aquests estudis d'Amèrica Llatina també van demostrar ben aviat que les polítiques d'ajust estructural eren especialment dures per a les dones, ja que intensificaven el seu treball al voltant de les cures i de la llar. A més, cada cop que s'aplicaven aquestes polítiques en diferents llocs, les dones perdien la feina amb una proporció més alta que els homes.

A l'altre costat, Heidi Hartmann, en un article de 1979 amb el títol "El matrimoni infeliç del marxisme i feminisme: cap a una unió més progressista", va criticar l'aportació de Humphries i va desenvolupar l'argument basat

en la família com un lloc de lluita respecte al gènere, la classe i la política. L'article va tenir molt ressò quan es va publicar, als anys vuitanta. Malgrat que subratllava que la recerca que s'havia fet sobre la família fins aleshores havia contribuït a la manera d'entendre la seva diversitat i la seva estructura, així com el seu paper com una font de canvi social, Hartmann argumentava que l'ortodòxia assumia una família unida, sense assenyalar o identificar prou els conflictes i entre els membres i l'origen.

Això no ajudava a entendre bé la situació de les dones ni la dinàmica familiar. D'altra banda, Hartmann criticava l'anàlisi tradicional marxista per no seguir Engels sobre la necessitat d'enfocar el treball domèstic des de la producció i reproducció de la vida. És a dir, l'anàlisi se centrava en la producció de bens per a l'existència, i no en la dels éssers humans. Per tant, no discutia les tensions i els conflictes resultants de la dinàmica familiar, pel que fa a la reproducció, producció i distribució entre els diferents membres. O sigui, que no enfocava bé les diferències en la divisió del treball entre membres de la família ni donava prou importància a la centralitat de les tasques domèstiques per a les dones.

L'argument bàsic de Hartmann era que, quan el capitalisme va evolucionar, la concentració dels homes a l'esfera de la producció capitalista i a la vida pública, i la de les dones a la llar, va contribuir a la diferenciació de gènere i a l'augment del poder masculí a la llar i també a fora. Percebre la família com una unitat sense tensió no deixava veure la realitat de les relacions desiguals de gènere. Per a ella, la família era el lloc primari en què "els homes exercien el poder sobre les dones". I malgrat la participació creixent de les dones al mercat de treball, no veia un repartiment igualitari del treball domèstic entre homes i dones. Aquesta visió també era la que projectava Nancy Folbre, en un article del 1982, en què aplicava el concepte d'*explotació* a l'esfera familiar, en què la dona era l'explotada i l'home, l'explotador. Hartmann, d'altra banda, malgrat recalcar el concepte de família com l'origen dels conflictes, també la veia com el centre de les lluites de gènere. Aquest enfocament va ser el predominant en el feminisme a partir de la dècada del1980 i és aquí on cal situar la visió d'Amartya Sen sobre la família —com el lloc de "conflictes cooperatius"— i l'origen del *bargaining approach* o "model negociador", publicat en diferents versions a partir del 1985.

Es va arribar a aquest "model negociador" pel seu interès en qüestions de desenvolupament, sobretot en societats asiàtiques, però no solament al Tercer Món. Tal com ell ho va plantejar, "la posició sistemàtica de les dones

dins i fora de la llar en moltes societats apunta cap a la necessitat de tractar el gènere com una força important en l'anàlisi del desenvolupament". "Dones i homes d'una mateixa família poden tenir situacions diverses, i les dones de famílies pobres poden patir en situacions particularment precàries" ("Gender and cooperative conflicts" 1983). A partir d'aquí va construir el model negociador amb molts detalls pel que fa a com la cooperació i els conflictes poden interactuar i ajudar a analitzar l'ambigüitat de les relacions familiars.

El "model negociador" va representar una aportació molt interessant per conceptualitzar la família i va ser molt útil per a economistes feministes que no acceptaven la visió neoclàssica de la família unitària i harmoniosa. Incorporava la idea que pot ser un lloc d'harmonia però també de conflictes i, per tant, facilitava l'anàlisi de les relacions de gènere i les decisions que poden afectar, d'una manera més realista, els diversos membres de la família. Per als que trobaven la cooperació en els models de Humphries o el conflicte en els de Hartmann massa poc complexos, incomplets o políticament qüestionables, la noció de "conflictes cooperatius" va obrir una avinguda prometedora per a l'anàlisi de la família, i per estudiar la relació entre els membres i les desigualtats de gènere. No és estrany que el model es rebés amb un enorme interès i des d'aleshores l'hagi aplicat empíricament i ampliat molta gent i en diferents versions, països i continents.

La influència de Sen en qüestions de gènere ha anat també en altres direccions; per exemple, amb la seva contribució al concepte de "desenvolupament humà" i la formulació que es va introduir a partir de l'informe del Programa de les Nacions Unides sobre el Desenvolupament (PNUD) el 1995. El primer informe del PNUD es va discutir en una reunió a les oficines de l'organització a Nova York amb els economistes Mahbub ul Haq, ministre de Finances pakistanès i molt amic d'Amyarta Sen, i la japonesa Sakiko Fukuda-Parr, com a caps del petit grup d'experts (potser 8 o 10) que van convocar. Vaig tenir el privilegi de ser-hi, i puc dir que va ser una reunió molt interessant i productiva que va donar lloc al primer *Informe sobre el desenvolupament humà* que tots coneixem.

Com ja sabeu, l'índex de desenvolupament humà, que des del 1995 s'ha elaborat anualment i que consultem tants cops quan fem comparacions entre països, s'ha anat perfeccionant amb el temps. La informació que l'acompanya se'ns ha fet essencial per observar les diferències en qüestions de desenvolupament entre països i les progressions de moltes variables. Ens

informa i ens ajuda a estudiar els canvis rellevants que s'han produït amb el temps. Des del començament va incloure informació relacionada amb el desenvolupament i les dones, que amb els anys i discussions sobre les dades s'ha anat perfeccionant. Recordant la reunió del 1995, penso que en gran manera va ser resultat dels mèrits acumulats i la capacitat d'anàlisi i organització d'Amartya Sen.

Les idees de Sen han estat també l'origen de "l'enfocament de les capacitats", que ha estat utilitzat per molts autors i autores en el moment de fer recerca sobre pobresa, violència domèstica i creixement econòmic en general. Relacionat amb els drets humans, la llibertat individual i les capacitats d'exercir funcions, l'enfocament ha estat la inspiració per estudiar situacions de fam, començant pel mateix Sen, i seguint per altres autors com Bina Agarwal, P. R. Greenough i molts d'altres sobre casos a l'Àsia i l'Àfrica. També ha estat una inspiració per analitzar qüestions més generals d'economia, com la relació entre mercats, llibertat i pobresa, o per criticar la racionalitat neoclàssica.

Un economista també molt interessat pels seus coneixements de filosofia, quan va rebre el premi Nobel el 1998, en què els mitjans de comunicació no s'aclarien sobre si l'havia rebut per la contribució a l'economia del desenvolupament o pel seu interès en qüestions de benestar i justícia, o més aviat des del camp de la filosofia. En realitat, el Nobel va ser oficialment per la seva contribució a l'economia del benestar o *welfare economics*, sobre la qual tenia una llista "molt important" de la seva obra —segons Ravi Kanbur i Kaushik Basu, dos col·legues indis que van editar una col·lecció dels seus escrits. Sen havia escrit també sobre molts temes relacionats amb el desenvolupament connectat amb els drets humans, la llibertat d'acció i les capacitats que ell considerava bàsiques per al creixement econòmic i humà.

La seva obra és la de l'economista que s'ha preocupat pel desenvolupament humà, juntament amb la del filòsof que ha pensat i lluitat per la justícia social. Per això, ha tingut tanta influència sobre una gran diversitat de científics socials —i no sols economistes— que cerquen un món millor.

Per si tot això, i molt més, no fos prou, Sen va publicar les seves memòries als vuitanta-cinc anys, ara traduïdes a l'espanyol amb una llargada de 541 pàgines. El llibre posa en evidència que Sen va tenir la sort de néixer al cor d'una família de Bengala Occidental culturalment privilegiada. El seu pare era químic i la seva mare es dedicava al teatre. Ja de petit parlava tres idiomes (bengalí, sànscrit i anglès). La fam massiva de Bengala Occidental

del 1943, quan ell tenia deu anys, el va impressionar, i potser va ser el fet que el va dur a dedicar tants esforços a analitzar els problemes de la pobresa i el reptes de la desigualtat. Amb una família oposada a la dominació britànica de l'Índia, va ser un anticolonialista que va viure amb amargura la divisió del país en dos —l' Índia i el Pakistan— i els assassinats dels musulmans.

La seva vida ha estat una manifestació constant de l'interès per millorar la humanitat. Sempre amb una intensitat i una profunditat que captiven, la seves preferències s'han decantat més per Marx, Dobb i Saffra que pels neoclàssics que han poblat els premis Nobel molts anys. En molts d'aquests casos, ha sabut analitzar-ne els missatges amb rigor i sense dogmatismes. Algú el va qualificar d'"intel·lectual global", com realment és, i de *towering figure*, una figura excepcional que es mereix tenir-la en un lloc d'honor.

Paraules de benvinguda
pronunciades pel Dr. Josep Pallarès Marzal,
Rector Magnífic de la Universitat

Benvolguda senyora Lourdes Beneria Farré
Senyor Joaquim Via Rovira, membre del Consell Social de la URV
Senyora María Jiménez Herrera, secretària general de la URV
Padrina de la doctoranda: doctora Maria Llop Llop
Vicerectors i vicerectores, comissionats i comissionades, representants de la societat civil i membres de la comunitat universitària.

Benvinguts i benvingudes de nou al Paranimf de la Universitat Rovira i Virgili, que de manera inusual acull en molt pocs dies de diferència un nou acte d'investidura com a doctora honoris causa.

Benvinguda especial, doncs, per a la doctora Lourdes Beneria i Farré, la protagonista de la cerimònia d'avui. Deixi'm començar dient que és un honor afegir el seu nom a la llista d'honoris causa de la nostra universitat. Amb vostè ja són 50 els doctors i doctores honoris causa de la URV, una llista que sense cap mena de dubte prestigia el nom de la nostra institució, des d'avui també seva.

Quan he dit que vostè era la cinquantena honoris causa, no he especificat percentatges de gènere. Però si desglossem la xifra, el desequilibri és evident: vostè és la dotzena doctora honoris causa que nomena la URV, una universitat que des del nomenament del seu primer honoris causa, Antoni Tàpies, el 1994, va deixar passar catorze anys fins a afegir a la llista la primera dona, en aquest cas la periodista Rosa M. Calaf, el 2008.

No és una crítica als que m'han precedit: és la constatació d'una realitat, d'un desequilibri endèmic entre gèneres que històricament s'han donat en tots els àmbits i que, afortunadament, i més a poc a poc del que seria desitjable, s'està revertint.

Són moltes les dones —i m'alegra poder dir que també som molts els homes— que des de diferents àmbits estem reivindicant, però sobretot es-

tem duent a terme polítiques actives per revertir (potser més que revertir m'agrada més fer servir la paraula normalitzar) aquesta situació.

De fet, ens recordava la mateixa Doctora Beneria en el discurs que m'ha precedit que un altre honoris causa de la URV, i també Nobel d'Economia, l'economista Amartya Sen, va ser pioner, fa més de tres dècades, en començar a defensar aquesta economia feminista que vostè tant ha promulgat i a posar en evidència que no es pot analitzar el desenvolupament sense tenir en compte les diferències de gènere.

Els que creiem fermament que la condició de gènere pot representar moltes diferències però, sota cap concepte, cap de discriminatòria, hem de donar les gràcies a l'estudi, la divulgació i la defensa que n'han fet pioners i pioneres, visionaris i visionàries com Amartya Sen o la mateixa doctora Lourdes Beneria.

Avui ho tenim fàcil per reivindicar la reparació d'aquest greuge històric, i ho tenim fàcil perquè hi ha hagut dones com la doctora Beneria que han estat avançades en el seu temps. I ho han estat no només pels estudis i les publicacions que han fet al llarg de la carrera. sinó també perquè amb fets i actuacions han trencat esquemes i sostres de vidre.

En certa manera, que una dona nascuda en una zona rural com Boí, en plena guerra civil, acabi formant part, com ens explicava la doctora Llop, de la primera promoció de llicenciats en Economia a Catalunya (i emfatitzo el masculí perquè només hi havia tres dones), o que sigui, també, del grup pioner d'acadèmics que van completar els estudis a l'estranger, és desafiar el destí.

Gràcies, doctora Lourdes Beneria, per desafiar-lo, per aplanar el camí a les generacions que l'han succeït, i gràcies perquè són les persones que desafien el preestablert i pressuposat les que acaben fent les gran aportacions que condicionen i marquen els transcurs de l'esdevenidor.

La doctora Llop ha defensat magistralment els seus mèrits, i no m'estendré a repetir les aportacions que ha fet a través dels seus estudis, les seves derivades i les repercussions que han tingut per corregir el biaix de gènere, com els canvis en el sistema de compatibilitat nacional per tenir en compte l'economia informal i el treball no remunerat de les dones. Sí que recupero, però, una frase a mode de resum: "La doctora Beneria ha posat en el centre de la recerca econòmica qüestions com la desigualtat de gènere, la desigualtat de renda, l'ètica i el benestar col·lectiu, el canvi social, el medi am-

bient i la sostenibilitat", deia Llop al final de la seva lloança, puntualitzant que són temes de rabiosa actualitat.

Poso l'accent en aquest punt perquè, malauradament, tot i els avenços encara hi ha molt de camí a recórrer i molta feina a fer.

I no cal buscar-ne exemples en l'activisme actiu. Avui mateix, sense anar més lluny, és el 25-N, el Dia internacional per a l'eliminació de la violència contra les dones. Les xifres i les estadístiques, sempre tossudes, ens retraten una realitat que més enllà del mateix maltractament (a la demarcació de Tarragona es registra una mitjana de sis denúncies cada dia per maltractament) inclou altres abusos, com els comportaments masclistes o l'assetjament psicològic, que no són sempre tan evidents i que formen part d'aquesta realitat que no sempre recullen les estadístiques.

Es referia en el seu discurs a com les idees d'Amartya Sen han propiciat que molts autors fessin recerca en l'àmbit de la violència domèstica. Ens queda encara molta feina a fer, com a societat en general i com a universitat en concret, perquè tenim l'obligació de continuar generant coneixement, coneixement transformador, també, del nostre comportament com a espècie humana. En un dia com avui en tenim prou amb una dada estadística per constatar que persisteix encara en molts àmbits aquesta cultura androcèntrica que vostè tant s'ha esmerçat a criticar.

He volgut donar una xifra, però vostè sap millor que ningú que la fotografia que ens ofereix una dada estadística o una anàlisi econòmica no sempre és la mateixa que ens ofereix la mateixa realitat.

La realitat, ho deia abans, és molt tossuda. Deixin-me donar una altra xifra. Aquest dimecres llegia el titular de portada d'un diari local: "El 38% de tarragonins no guanya ni mil euros al mes". Aquesta dada sobre la precarietat salarial de bona part de la població activa de les comarques de Tarragona, que és preocupant per si sola, no fa distincions entre homes i dones. És quan entrem en el detall de la notícia, que recull dades estadístiques publicades per l'Agència Tributària relatives al 2021, que ens adonem que la balança entre gèneres no està equilibrada:

— Les dones cobren de mitjana 5.221 euros menys que els homes.

— La bretxa salarial ha incrementat respecte a l'any anterior

— Quan parlem de rendes altes (10 vegades el salari mínim interprofessional), el 87,5% de les persones que les cobren són homes

— Quan parlem de les rendes més baixes, més de la meitat són dones.

La balança està tan desequilibrada que no cal afegir-hi comentaris. De fet, sí que hi afegiria un detall: l'article també conclou que la interpretació de les dades de l'Agència Tributària posen en evidència una altra realitat: s'està accentuant la desigualtat entre classes. Aquest és un titular de rabiosa actualitat en el context socioeconòmic que ens ha tocat viure, i per revertir-lo necessitem base científica i estudis fonamentats. Gràcies de nou per les seves darreres aportacions en aquest àmbit, per la seva crítica valenta al sistema capitalista actual i per posar en evidència la necessitat de dissenyar un nou model econòmic més sostenible.

Deixi'm fer aquí un incís sobre la nostra Universitat i del paper que també estem jugant per reequilibrar aquestes desigualtats socials. La URV és la universitat que percentualment té més estudiants becats pel Ministeri. La URV, per tant, es converteix en un autèntic ascensor social, perquè acull la primera generació d'estudiants universitaris de moltes famílies amb pocs recursos.

No voldria acabar la meva intervenció sense reiterar de nou les gràcies a la padrina de la nostra nova doctora honoris causa, la doctora Maria Llop. No només per l'excel·lent lloança que ha fet de la doctora Beneria, sinó sobretot per la iniciativa i l'oportunitat que ens ha donat de conèixer amb més detall la vida, els mèrits i la trajectòria d'una pionera, d'una dona valenta, d'una persona que gràcies als seus estudis i a les seves aportacions en l'àmbit econòmic, i sempre des d'una perspectiva de gènere, ens obre la porta a noves maneres d'interactuar. Economia al servei de la societat, distribució de la renda, medi ambient, benestar social i felicitat individual. Aquests són els conceptes.

Fa pocs dies, en un acte com aquest, donava les gràcies a la ara ja doctora honoris causa Esperanza Martínez Yáñez, jurista i biòloga, per haver posat les bases jurídiques necessàries per garantir els drets de la natura. Estic segur que li hauria agradat el seu discurs i la defensa que en van fer els seus padrins. Tot i que les perspectives són diferents, hi ha molt punts de defensa comuns en el rerefons.

Acabo.

Concloïa la seva dissertació sobre la figura d'Amartya Sen posant l'accent en el fet que la seva vida havia estat una manifestació constant de l'interès per millorar la humanitat. Afortunadament no ha estat l'únic. Doctora

Benería, la seva també ha estat una prolífica trajectòria que ha contribuït a millorar la nostra humanitat. Moltes gràcies per aquest llegat.

I moltes gràcies també a totes les persones que avui ens han volgut acompanyar en un aquest acte tan solemne.

Lourdes Benería Farré
Honoris Causa
Joaquim Via Rovira

Lourdes Beneria Farré
Honoris Causa

Maria Jiménez Herrera

UNIVERSITAT
ROVIRA I VIRGILI

UNIVERSITAT ROVIRA i VIRGILI